

STANISŁAW SZULC – nauczyciel konsultant w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Ciechanowie, nauczyciel informatyki w I Liceum Ogólnokształcącym w Ciechanowie.

ZDALNE NAUCZANIE – RZECZYWISTOŚĆ CZY POTRZEBA CHWILI?

STANISŁAW SZULC

Prawidłowe nauczanie jest procesem interaktywnym. Wymaga czynnego uczestnictwa każdego dziecka, oddziaływania na wszystkie zmysły i reakcji nauczyciela na zachowanie ucznia.

Malcolm Gladwell¹

Czy nauczanie zdalne może łączyć podstawowe działania edukacyjne z budowaniem relacji z uczniami? Jak szybko podejmujemy działania zmieniające nasze przyzwyczajenia, dostosowując formy organizacji spotkań z uczniami? Jakie warunki są niezbędne, by zdalna edukacja miała szansę stać się efektywną formą pracy? Czy przyspieszony „kurs” wykorzystywania technologii w edukacji, wymuszony przez sytuację, przyniesie trwałe zmiany i przekona nauczycieli do codziennego wykorzystywania narzędzi TIK?

Jako nauczyciel z wieloletnim stażem, w tym 25 lat nauczania informatyki, chciałbym poddać refleksji wszystkim, dla których rozwój edukacji jest istotny, własne przemyślenia dotyczące form kształcenia i doskonalenia nauczycieli w obszarze TIK oraz doboru odpowiednich metod w pracy z uczniami.

SZKOLNE REALIA

W momencie rozpoczęcia ogólnopolskiego nauczania zdalnego praca nauczycieli opierała się na stacjonarnych zajęciach z wykorzystaniem TIK w postaci: multimediiów z różnych źródeł, w tym tablic interaktywnych, tabletów, e-podręczników, portali edukacyjnych wraz z ich zasobami i materiałami edukacyjnymi. Stopień wykorzystania nowoczesnych technologii zależał od wielu czynników: zasobów szkoły, pomysłowości i umiejętności nauczycieli, przygotowania uczniów do korzystania z TIK, dostępu do sieci globalnych, oprogramowania oraz platform edukacyjnych i ogólnego współuczestniczenia w świecie wirtualnym.

¹ Gladwell M. *Punkt przełomowy. O małych przyczynach wielkich zmian*, Wydawnictwo Znak 2019, s. 100.

ZDALNE NAUCZANIE – RZECZYWISTOŚĆ CZY POTRZEBA CHWILI?

Jednak w niewielkim stopniu nauczyciele korzystali z dostępnych narzędzi, takich jak chmura internetowa, nie mówiąc już o interaktywnych formach sprawdzania wiedzy: formularzy i testów. Jedynym egzaminem z wykorzystaniem komputera jest matura z informatyki. Wszelkie próby i testowanie innych egzaminów nie powiodły się (a próbny egzamin ósmoklasisty w formie zdalnej wykazał, jak wiele jest jeszcze do zrobienia). Większość nauczycieli wyżej ocenia interakcję z uczniami w wersji realnej (co wcale nie dziwi): rozmowy, wymianę informacji, prace pisemne, sprawdziany itd. Tworzenie projektów cyfrowych nie było dotychczas w pełni doceniane przez nauczycieli, stanowiło jedynie uzupełnienie wiedzy i umiejętności. Okazało się, że bardzo trudno jest łączyć, jako trwałe rozwiązanie, tradycyjne nauczanie z nowoczesnymi technologiami.

W polskim systemie edukacji nie ma jednolitego systemu do monitorowania pracy edukacyjnej, zarówno uczniów jak i nauczycieli. Znamienne jest również to, że nie wszystkie szkoły posiadają dzienniki elektroniczne, a przy tym różnorodność dzienników, ich zasobów i możliwości nie sprzyja jednolitemu podejściu do zdalnego nauczania. Dzienniki elektroniczne wzorują się na tradycyjnym dzienniku, a głównym ich zadaniem jest przechowywanie podstawowych informacji dotyczących realizacji podstawy programowej, komunikacji z rodzicami i uczniami. Brakuje jednak szeroko rozumianej platformy edukacyjnej do nauczania on-line. Różnorodność sprzętu, przygotowanie merytoryczne i dydaktyczne z zakresu TIK nauczycieli spowodowało, że w pierwszym okresie zdalnej edukacji wykorzystanie dostępnych narzędzi stało się praktycznie niemożliwe. Wielką nadzieją dla polskiej edukacji jest projekt OSE Ministerstwa Cyfryzacji, który (mam taką nadzieję) ujednotoczy dostępność do Internetu wszystkich szkół na poziomie swobodnego korzystania z zasobów internetowych.

Te wszystkie uwarunkowania spowodowały ogromny chaos i lęk przed zdalnym nauczaniem, niezależnie od stażu pracy i miejsca zatrudnienia. Nauczyciele posiadając, w wielu przypadkach własne, osobiste konta pocztowe borykali się z przesyłaniem i odbieraniem od uczniów materiałów. Wyzwanie zostało podjęte i każdy w ramach swoich możliwości starał się wywiązać z tego trudnego zadania.

Wprowadzenie obowiązkowej, zdalnej edukacji wymusiło następujące działania (nie zawsze skoordynowane, przemyślane):

- przyjęcie formy komunikacji z uczniami i rodzicami (szkoły mające dziennik elektroniczny miały lepszy start);
- organizacja takiej formuły pracy, w tym przesyłanie ćwiczeń i zadań, umieszczanie materiałów edukacyjnych (wykorzystywano różnorodne komunikatory, skrzynki się zapychały);
- organizacja spotkań on-line z uczniami (obawa przed używaniem nieznanych wcześniej narzędzi)
- konsultacje on-line z uczniami i rodzicami (dostosowanie czasu pracy do potrzeb wielu osób);
- sprawdzanie wiedzy (dopasowanie formy sprawdzania wiedzy do możliwości on-line).

Warto zatem prześledzić, jakie rozwiązania sprawdzają się (przynoszą wymierne efekty) w zdalnej formie edukacji.

NAUCZANIE ZDALNE (W TYM NABYWANIE KOMPETENCJI PRZEZ NAUCZYCIELI I DOŚWIADCZENIA UCZNIOWSKIE)

PO PIERWSZE: DECYZJA O PRZYJĘCIU FORMY KOMUNIKACJI Z UCZNIAMI I RODZICAMI

W początkowym okresie nauczyciele przyjęli metodę wykorzystywania poczty i komunikatorów. Spowodowało to dość duży chaos i nadmiar informacji przekazywanych do uczniów. Wiele firm, w tym Google i Microsoft zachęca do korzystania z ich darmowych narzędzi dla edukacji, takich jak: Google G-Suite, Office 365. Ciekawym rozwiązaniem jest również stosowanie aplikacji Discord, z której najczęściej korzystają gracze komputerowi.

Firmy skracają do minimum formułę i czas rejestracji szkoły w celu jak najszybszego wykorzystywania proponowanych usług rozwijających się w burzliwym tempie. W tym czasie powstają grupy wsparcia technicznego oraz darmowe szkolenia webinaryjne. Nauczyciele podejmują działania nad zmianą formy pracy z uczniami oraz doskonalą się w obsłudze proponowanych rozwiązań. Dzień pracy jest bardzo długi.

Efektem tego jest powstanie wielu platform edukacyjnych w oparciu o jeden, przyjęty w szkole system: utworzenie kont szkolnych, classroomów i tablic wirtualnych. W niektórych szkołach tworzy się wspólne materiały edukacyjne dające możliwość bardziej efektywnego i spójnego działania.

PO DRUGIE: ORGANIZACJA SPOTKAŃ ON-LINE Z UCZNIAMI

Przy organizowaniu spotkań online z szerszą grupą uczniów jako główne narzędzia warto wykorzystać: Google G-Suite Meet, Teams z Office 365, Zoom, platformę meet.jit.si i aplikację Discord. W nielicznych przypadkach wykorzystuje się facebookowego Messengera lub mniej znane komunikatory. Niezwykłość narzędzia Google G-Suite polega na możliwości tworzenia wirtualnych klas (classroomów) – odpowiedników realnych sal lekcyjnych. W takich wirtualnych klasach możemy osiągnąć następujące cele:

- komunikacja (w tym on-line);
- zamieszczanie materiałów w formie cyfrowej (plików, filmów, linków, prezentacji i innych) przez nauczycieli i uczniów;
- tworzenie zadań dla uczniów z możliwością ich oceny.

Bardzo szybko Google zintegrowało Meet (narzędzie do wideokonferencji) z classroomem, dając nauczycielowi poczucie bezpiecznego prowadzenia lekcji. Bowiem bez zgody nauczyciela nikt z zewnątrz klasy/szkoły nie może uczestniczyć w zajęciach. Nauczyciel posiada również możliwość nagrywania lekcji w celu jej analizy, oceny jej przebiegu i wyciągnięcia wniosków na przyszłość. Ważną funkcją jest też możliwość odsłuchania lekcji przez uczniów, którzy nie mogli w niej uczestniczyć.

Odpowiednikiem tego typu narzędzia w Office 365 jest Class Notebook, Teams oraz OneNote, który w idealny sposób może zastąpić tablicę. Aby zwiększyć komfort korzystania z tego narzędzia, warto posiadać pióro cyfrowe lub tablet graficzny. Wiele szkół korzysta również z platformy darmowej Zoom, wymaga ona jednak profesjonalnej konfiguracji.

ZDALNE NAUCZANIE – RZECZYWISTOŚĆ CZY POTRZEBA CHWILI?

Wymieniając się doświadczeniami z innymi nauczycielami wiem, że niektórzy zastępowali tablicę szkolną, używając w tym celu wizualizerów lub smartfonów ze statywem. Pomysłowość w zastosowaniu niezwykle trudnych rozwiązań, w trudnym dla wszystkich okresie, łączy pokolenia nauczycieli.

PO TRZECIE: ORGANIZACJA PRACY

Organizacja lekcji w formie zdalnej wymaga od nauczyciela, oprócz znajomości technicznej obsługi aplikacji, przygotowania zadań, materiałów dla uczniów celem prezentacji ich podczas zajęć. Wiąże się to z poznaniem narzędzi do pozyskiwania dokumentów cyfrowych: scannerów (cyfrowych instalowanych na smartfonach), konwerterów, sposobów udostępniania dokumentów, w tym wyświetlania pełnoekranowego lub jako tła tablicy wirtualnej. Przez pewien okres był problem z udostępnianiem filmów z dźwiękiem, Google zareagowało natychmiast udoskonalając narzędzie.

Przygotowując lekcje zaczynamy od utworzenia classroomów i zaproszenia uczniów do klasy poprzez indywidualne wprowadzenie ich przez nauczyciela lub wystanie kodu dostępu. Organizacja pracy zakłada również: generowanie linków do spotkań onlinowych, dodawanie aktualnych informacji dla danej klasy, tzw. strumieni (fanpage), zamieszczanie materiałów w różnej formie, tworzenie projektów będących zadaniem dla ucznia indywidualnie lub dla grupy uczniów, tworzenie testów. To są techniczne czynności organizacyjne.

Każde spotkanie z uczniami należy przygotować pod względem metodycznym: postawić sobie cele i określić, za pomocą jakich narzędzi i metod będą one realizowane. Nauczyciel nie może przecież zapominać o kształtowaniu wszystkich kompetencji kluczowych w trakcie zajęć. W dużej mierze praca online przypomina pracę realną. Organizując ją, powinniśmy opierać się na stałym planie lekcyjnym, by nie doprowadzić do dublowania lekcji i przeciążenia uczniów.

Dużą rolę odgrywa administrowanie taką platformą, zarządzanie wymaga ciągłego analizowania statystyk i raportów oraz uwzględniania bezpieczeństwa danych uczniów i nauczycieli. Niektóre zmiany wymagają czasu, o czym warto pamiętać chcąc włączyć dostępne funkcje.

PO CZWARTE: KONSULTACJE ON-LINE Z UCZNIAMI I RODZICAMI

Ważnym elementem jest utrzymywanie stałego kontaktu z uczniami oraz ich rodzicami. Wykorzystując opisane narzędzia można przeprowadzić również godziny wychowawcze, co pozwala na utrzymanie kontaktu, podtrzymywanie dobrych relacji i reagowanie na potrzeby podopiecznych. Z mojego doświadczenia wynika, że takie spotkania są oczekiwane przez uczniów i rodziców. Dobrym pomysłem byłoby przeprowadzenie cyklicznych video-konferencji wraz z panelem dyskusyjnym z rodzicami. Oczywiście szeroki zakres konsultacji i wymiany informacji z uczniami i rodzicami może odbywać się na dotychczasowych zasadach z wykorzystaniem dziennika elektronicznego lub adresów mailowych. Na wczesnych etapach nauczania forma zdalna wymaga wsparcia ze strony rodziców, zatem podejmowanie działań powinno uwzględniać budowanie relacji ułatwiających współpracę.

PO PIĄTE: SPRAWDZANIE WIEDZY

Wydaje się, że największym problemem w zdalnej formie edukacji jest sprawdzanie wiedzy uczniów i ich ocenianie. Wynika to z braku doświadczenia nauczycieli w stosowaniu różnorodnych darmowych narzędzi dostępnych w sieci. Najczęściej używane do tej pory to: Quizizz, Kahoot, formularze z platform. Do tej pory narzędzia te wykorzystywane były jako uatrakcyjnienie lekcji, a mniej jako sprawdzające wiedzę, ponieważ mało szkół posiada odpowiednie systemy (takie, jakie posiadają wyższe uczelnie). Podczas tworzenia zadań, testów sprawdzających zawsze istnieje obawa, że prace nie będą samodzielne. Rozwiązaniem może

STANISŁAW SZULC

być ograniczenie czasu na wykonanie zadania lub tworzenie pytań wymagających logicznego myślenia, bez możliwości uzyskania szybkiej odpowiedzi w Internecie. Istnieje również obawa, że w trakcie wykonywania testu, sprawdzianu uczeń może stracić dostęp do internetu, a ponowne połączenie się uniemożliwia kontynuację pracy. Ciekawym rozwiązaniem może być metoda WebQuest - tworzenia projektów edukacyjnych.

REFLEKSJE PRAKTYKA – REKOMENDACJE

- Przyjęcie wspólnej formy komunikacji w oparciu o jeden system, o jedną platformę przez cały zespół nauczycieli i specjalistów pozwala na bardziej efektywne nauczanie i gromadzenie materiałów edukacyjnych w chmurze internetowej. Podjęcie takich kroków świadczy o dobrej organizacji szkoły i zespołowym działaniu. Wypracowane sposoby komunikacji z uczniami mogą stanowić bazę na kolejne lata i wpłynąć pozytywnie na współpracę między nauczycielami.
- Wprowadzenie jednolitego nauczania on-line wykazało braki w zakresie kompetencji cyfrowych wśród nauczycieli i uczniów (pomimo, że na świadectwach uczniowie uzyskują bardzo dobre i celujące wyniki). Zastanawiające jest, skąd one wynikają, gdyż w ostatnich latach przeprowadzono wiele projektów doskonalących umiejętności w zakresie wykorzystania TIK w edukacji. Miejmy nadzieję, że zmiana podstawy programowej z informatyki umożliwi uczniom uczestniczenie w wielu projektach opierających się na nowoczesnych technologiach cyfrowych. A informatyka przestanie być przedmiotem drugorzędym.
- Dostęp do użytkowego, najnowszego i bezpiecznego oprogramowania przez szkoły jest od lat propagowaną ideą. Obecna sytuacja pokazała, jak ważne to zadanie. Miejmy nadzieję, że ogólnopolski projekt OSE poszerzy działania, zakładając, że taka formuła może w przyszłości stać się koniecznością oraz dużym wsparciem w nauczaniu tradycyjnym – stacjonarnym. Dodatkowo stworzenie wirtualnych studiów do nauczania zdalnego może ułatwić realizację nauczania indywidualnego z uczniami, z którymi kontakt jest utrudniony ze względu na ich stan zdrowia lub inne przyczyny.
- Praca wychowawcza to nie tylko spotkania uczniów z wychowawcami, ale również praca z innymi specjalistami, a opisane możliwości techniczne mogą temu z powodzeniem służyć. Czas pokaże, jak na uczniów wpłynie długotrwała forma pracy zdalnej, czy pojawią się problemy związane z rozwojem społecznym i relacjami? Warto wyciągnąć wnioski z naszych wspólnych doświadczeń i wypracować standardy pracy zdalnej, spełniając wszystkie funkcje szkoły.
- Młodzi nauczyciele, korzystając z nowoczesnych urządzeń, bez problemu radzą sobie w świecie cyfrowym. Jednak należy pamiętać, że obsługa sprzętu i aplikacji jest tylko działaniem technicznym. W nauczaniu na odległość najważniejsza jest nadal metodyka danego przedmiotu, interakcja z uczniem i stopniowanie trudności w odniesieniu do indywidualnych potrzeb uczniów. Wbrew pojawiającym się opiniom, uważam że nauczyciele z dłuższym stażem pracy szybko odkryli mocne strony TIK, spajając wypracowane i efektywne metody pracy z technicznymi możliwościami. Łącząc doświadczenia kilku pokoleń nauczycieli można stworzyć warunki do nauki, które będą satysfakcjonować wszystkich, niezależnie od formy pracy. ●